

ตอนที่ 1 : ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแปล

บทที่ 1 การแปลคืออะไร

คำจำกัดความของการแปล

ก่อนที่จะ “แปล” เราควรตอบคำถามให้ได้ก่อนว่า *การแปลคืออะไร* และเรามีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการแปล

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “แปล” ซึ่งเป็นคำกริยาไว้ 2 ความหมาย ดังต่อไปนี้

ความหมายที่ 1

แปล (กริยา): ถ่ายความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง

ความหมายที่ 2

แปล (กริยา): ทำให้เข้าใจความหมาย

พจนานุกรมนิวเว็บสเตอร์ (*The New Webster Dictionary*) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการแปลไว้ ดังนี้

translate (v.): to render into another language, to interpret; to explain by using other words; to express in other terms

ถ้าแปลความหมายของคำว่า “translate” ตามนัยนี้ ก็จะได้ความหมายว่า

แปล (กริยา) : ถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง ตีความหมาย
อธิบายโดยใช้คำอย่างอื่น แสดงออกโดยใช้ถ้อยคำอย่างอื่น

พจนานุกรมลองแมน (Longman Dictionary of Contemporary English) ได้ให้
ความหมายเกี่ยวกับการแปลไว้ว่า

translate (v.): to change speech or writing into another language

ความหมายของคำว่า "translate" ตามที่พจนานุกรมลองแมนให้ไว้
แปล (กริยา): เปลี่ยนคำพูดหรือข้อเขียนไปเป็นภาษาอื่น

เมื่อเปรียบเทียบความหมายจากพจนานุกรมไทยและอังกฤษแล้ว ก็อาจสรุปได้ว่า
คำว่า "แปล" ซึ่งเป็นคำกริยา คือ "ถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษา
หนึ่ง" โดยนัยเดียวกันนี้ "การแปล" ซึ่งเป็นคำนาม คือ "การถ่ายทอดความหมายจาก
ภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง การตีความหมาย การอธิบายโดยใช้ถ้อยคำอื่น ๆ และ
การแสดงความหมายโดยใช้ถ้อยคำอื่น ๆ"

ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นคำจำกัดความตามพจนานุกรม เรายังคงเห็นว่านักแปลซึ่ง
ส่วนใหญ่เป็นนักภาษาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของการแปลไว้อย่างไร
บ้าง

*"Analyzing source-text (lexicon, the grammatical structure, the commu-
nication situation and the cultural context) in order to determine its meaning
and, reconstructing it using the lexicon and the grammatical structure which
are appropriate in the receptor language and its cultural context."*

(Larson, 1984: 3)

"Translation is a craft consisting of the attempt to replace a written message and/or statement in one language by the same message and/or statement in another language." (Newmark, 1981: 7)

"Translation is a process by which a spoken or written utterance takes place in one language which is intended and presumed to convey the same meaning as a previously existing utterance in another language." (Rabin, 1980: 123)

"Translation is often considered as a code-switching operation implying that a sequence of symbols from one language is substituted for a sequence of symbols in another language." (Seleskovitch, 1976: 1)

"Translation is the general term referring to the transfer of thoughts and ideas from one language (source) to another (target), whether the languages are in written or oral form; whether the languages have established orthographies or do not have such standardization, or whether one or both languages is based on signs, as with sign languages of the deaf." (Brislin, ed., 1976: 1)

"Translating means basically that a person, the translator, who has a certain competency of a language 1, and also a certain competency of a language 2, attempts to produce for a given text of language 1 and equivalent text in language 2, which is the translation." (Eppert, 1976: 1)

"Translation consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style." (Nida and Taber, 1974: 12)

"Translation is the replacement of a text in one language by a representation of an equivalent text in a second language." (Hatmann and Stork, 1972: 713)

"Translation is an operation performed on languages: A process of substituting a text in one language for a text in another." (Catford, 1965: 1)

จะเห็นได้ว่านักแปลให้คำจำกัดความของการแปลไว้ต่าง ๆ กัน แต่ก็มีส่วนคล้ายคลึงกัน ปรานี บานชื่น (2523: 2) แปลคำจำกัดความของการแปลของ เจ ซี แคทฟอร์ด ไว้ว่า

"การแปลเป็นกระบวนการที่ทำต่อภาษา กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เอาข้อความที่เขียนด้วยภาษาหนึ่งไปแทนที่ข้อความที่เขียนด้วยอีกภาษาหนึ่ง"

ถ้าจะพิจารณาคำจำกัดความของเรบินและแคทฟอร์ดข้างต้น จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 คน เห็นว่าการแปลเป็น "กระบวนการ" ในการถ่ายทอดภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง ส่วนนิวมาร์คเห็นว่าการแปลเป็นงานที่ เป็นศิลปะที่ต้องใช้ความชำนาญ (craft) อย่างหนึ่ง ที่เดียว ส่วนไนดากับเทเบอร์และเอพเปิร์ตใช้คำว่า 'equivalent' ในการให้คำจำกัดความของการแปลไว้ซึ่งหมายความว่า มีคำหรือข้อความที่ "เทียบเคียง" กันได้ในทั้ง 2 ภาษา

ในหนังสือ *Toward a Science of Translating* (E.J. Brill, 1964) ไนดากล่าวว่า การแปลเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คือ เห็นว่าการแปลนั้นเป็นเรื่องที่ศึกษาวิเคราะห์ได้ นำมาประกอบเรียบเรียงขึ้นเป็นทฤษฎีได้ และอาจใช้ความรู้และทฤษฎีต่าง ๆ จากศาสตร์อื่นมาประยุกต์ หรือใช้ช่วยในการอธิบายหรือวิเคราะห์ได้ เช่น ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ (Linguistics) หรือภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Linguistics) และในเวลาเดียวกันการแปลก็เป็นศิลปด้วย คือ ผู้แปลต้องเป็นคนมี "พรสวรรค์" ในการแปลมาแต่ดั้งเดิม และอาศัยประสบการณ์กับการฝึกฝนทดลองแปลด้วย

ประวัติการแปลทางตะวันตก

การแปลเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบแน่นอน แต่เชื่อกันว่าการแปลมีมานานแล้ว ปีเตอร์ นิวมาร์ค (*Peter Newmark*) กล่าวว่า การแปลมีมาตั้งแต่ 3,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช และวรรณกรรมแปลเก่าแก่ที่สุดที่พบในปัจจุบัน คือ เอกสารที่ขุดพบในบริเวณเมืองเอบล่า (*Ebla*) ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศซีเรียในปัจจุบัน ในสมัยโบราณดินแดนแถบนั้นเป็นศูนย์กลางการค้าขาย จึงเป็นที่ ๆ คนหลายชาติ หลายภาษา มาชุมนุมกันเพื่อทำธุรกิจ มีการเจรจาธุรกิจและการค้า จึงจำเป็นต้องมีการแปลแลกเปลี่ยนเอกสารและทำสัญญาการค้า

การแปลเริ่มเข้ามามีบทบาทในยุโรปประมาณ 300 ปีก่อนคริสต์ศักราช นักแปลชาวยุโรปในตอนเริ่มแรกเชื่อกันว่าเป็นชาวกรีก ซึ่งแปลมหากาพย์โอดิสซีย์ (*Odyssey*) ของโฮเมอร์ (*Homer*) จากภาษากรีกเป็นภาษาละติน และเมื่อชาวโรมันรับอิทธิพลทางศาสนาและอารยธรรมจากกรีก ก็เกิดการแปลศิลปวิทยาการต่าง ๆ จากภาษากรีกเป็นภาษาละติน นักแปลที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เช่น แคทลัส (*Catullus*) และซีเซโร (*Cicero*) เป็นต้น

ต่อมาในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 เมื่อพวกเขาได้รับเจริญรุ่งเรืองขึ้น ก็มีผู้แปลผลงานด้านปรัชญาของอริสโตเติล (*Aristotle*) และเพลโต (*Plato*) งานทางการแพทย์ของกาแล็น (*Galen*) และฮิปโปเครติส (*Hippocrates*) และงานทางประวัติศาสตร์ของเฮโรโดตัส (*Herodotus*) ออกมาเป็นภาษาอาหรับ นับว่าในยุคนี้กรุงแบกแดด (*Baghdad*) เป็นศูนย์กลางของการแปลหนังสือที่ใหญ่ที่สุด

ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ได้เกิดศูนย์การแปลแห่งโทเลโด (*Toledo*) ในสเปน มีการแปลงานทางวิชาการ ทางวิทยาศาสตร์ และปรัชญา จากภาษาอาหรับมาเป็นภาษาสเปน และมีการแปลสืบทอดออกไปเป็นภาษาอื่น ๆ อีกหลายภาษา นับแต่นั้นมาการแปลก็เจริญก้าวหน้ามาเรื่อย ๆ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งถือว่าเป็นยุคของการแปล เพราะความเจริญทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้มนุษย์ที่อยู่คนละซีกโลก ต่างชาติ ต่างภาษาสามารถติดต่อกันอย่างใกล้ชิด มีการเผยแพร่ข่าวสารและถ่ายทอดศิลปวิทยาการโดยใช้การแปลเป็นสื่อ มีผลงานแปลเกิดขึ้นมากมาย มีการแปลถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งสืบทอดกันไปหลาย ๆ ทอด จนทำให้เกิดปัญหา คือ เนื้อหาของผลงานที่แปลมาไม่

ตรงกับต้นฉบับในภาษาเดิม จนต้องมีการตั้งสถาบันเพื่อควบคุมการแปลให้เป็นมาตรฐาน เช่น *Academie Française* หรือบัณฑิตยสถานแห่งฝรั่งเศส ซึ่งตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1635 เพื่อพิจารณาให้ใช้ภาษาแปลที่ถูกต้องและเหมาะสม เมื่อมีการแปลงานมากขึ้นความต้องการนักแปลที่มีมาตรฐานก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ความต้องการนี้ทำให้เกิดสถาบันเพื่อการผลิตนักแปลขึ้น เช่น สถาบันล่ามและนักแปล - *E.S.I.T. (L'Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs)* ซึ่งปัจจุบันเป็นคณะวิชาหนึ่งสังกัดมหาวิทยาลัยปารีสที่ 3 เปิดการสอนวิชาแปลทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก นอกจากนั้นยังมีสถาบันผลิตนักแปลตามความต้องการขององค์การสหประชาชาติที่เจนีวาและนิวยอร์ก สำหรับในทวีปยุโรปและอเมริกาก็มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งจัดหลักสูตรเพื่อการผลิตนักแปลโดยตรงทั้งระดับปริญญาตรีและโท เช่น มหาวิทยาลัยเกรอนอบล์ (*Grenoble*) ประเทศฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยยอร์ก (*York*) และมหาวิทยาลัยมอนทรีออล (*Montreal*) ประเทศแคนาดา มหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ (*Georgetown University*) ประเทศสหรัฐอเมริกา *University of North London* ประเทศอังกฤษ *Institut Libre Marie Haps* ประเทศเบลเยียม *Hogeschool Maastricht* ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ส่วนในประเทศไทย สถาบันการศึกษาหลายแห่งก็ได้จัดหลักสูตรเพื่อผลิตนักแปลโดยตรง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีการฝึกอบรมการแปลในระดับประกาศนียบัตรและมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้เปิดหลักสูตรปริญญาโททางการแปลมาตั้งแต่ พ.ศ. 2539

ประวัติการแปลในประเทศไทย

การแปลในประเทศไทยเริ่มมีมาตั้งแต่ปลายสมัยสุโขทัยและมีจุดประสงค์เพื่อศาสนา อันได้แก่ การแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย แต่มิได้มีหลักฐานหลงเหลืออยู่ ตัวอย่างงานแปลในสมัยสุโขทัยที่มีหลักฐานยืนยันชัดเจน คือ *ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง* ซึ่งเขียนเป็นภาษาขอมโบราณ ภาษาไทยและภาษาบาลีถือเป็นการแปลโดยตรง เพราะเป็นเอกสารที่พูดถึงเรื่องเดียวกัน เนื้อความเดียวกัน *ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง* เป็นเอกสารกึ่งศาสนาที่บอกว่าการสร้างวัดป่ามะม่วงเพื่อจุดประสงค์อะไร

ในสมัยอยุธยา หนังสือแปลเล่มแรกที่มีหลักฐานปรากฏ คือ มหาชาติคำหลวง ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดฯ ให้ราชบัณฑิตแปลและแต่งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2025

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยด้วยเหตุผลทางศาสนาเช่นกัน กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลที่ 3 พวกมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทย ได้ทำการแปลคำสอนของศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เริ่มมีการสอนแปลเป็นทางราชการเพื่อผลประโยชน์ในด้านการเมือง มีการส่งคนไปศึกษาต่อในต่างประเทศ มีการออกหนังสือพิมพ์โดยหมอบรัดเลย์ เป็นบรรณาธิการ มีการจัดพิมพ์ปทานุกรมแปลความหมายของคำภาษาไทยออกไปเป็นภาษาละติน ฝรั่งเศส และอังกฤษ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นมากมายทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งได้ตีพิมพ์งานแปลจากภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะผู้จัดทำล้วนแต่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ในสมัยนี้มีการแปลนวนิยาย บทละคร นิทาน สุภาษิต จากภาษาอื่น ๆ มาเป็นภาษาไทยอย่างมากมาย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 อันเป็นยุคเฟื่องฟูของการแปลวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการแปลวรรณกรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นนวนิยายและบทละคร

ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองในรัชกาลที่ 7 มีวรรณกรรมแปลจากภาษาอังกฤษที่ได้รับยกย่อง คือ วรรณกรรมทางศาสนาเรื่อง *กามนิต* ซึ่งเสฐียรโกเศศและนาคะประทีปแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษชื่อ *The Pilgrim of Kaminita*

ในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการพิมพ์หนังสือแปลน้อยมากเพราะเป็นยุคเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก

ในปัจจุบันมีผู้นิยมอ่านหนังสือแปลมากขึ้น เนื่องจากความต้องการรับทราบเรื่องราวของคนต่างชาติ ต่างภาษา และความต้องการเรียนรู้ศิลปวิทยาการของชนชาติต่าง ๆ งานแปลจึงแพร่หลายมากและมีนักแปลเกิดขึ้นมากมาย

ลักษณะงานแปลในปัจจุบันพอจะแบ่งประเภทได้ดังนี้ คือ

1. การแปลทางกฎหมาย เช่น การแปลสัญญา เจือนไซสัญญา การทำคู่สำเนา นิติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการแปลตัวบทกฎหมาย เช่น กฎหมายทะเล กฎหมายการบิน พาณิชย์ กฎหมายประกันสังคม ระเบียบ พระราชบัญญัติและประกาศต่าง ๆ

2. การแปลทางธุรกิจการค้า มีงานแปลด้านโฆษณาสินค้า วิธีใช้อุปกรณ์บริการ เงินของธนาคารพาณิชย์ใหม่ ๆ การแจ้งความ การประชาสัมพันธ์ธุรกิจและสินค้า ตลอดจน ข้อเขียนแนะนำการบริการธุรกิจ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

3. การแปลด้านการแพทย์และเภสัชกรรม เช่น การแนะนำยา สรรพคุณของยา ส่วนประกอบและวิธีการใช้ยา การผ่าตัด การรักษาโรค ฯลฯ การแปลตำราวิชาการด้านการแพทย์และพยาบาลในประเทศไทยกำลังเพิ่มปริมาณมากขึ้นในปัจจุบัน

4. การแปลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปัจจุบันวิทยาการและเทคโนโลยี ก้าวหน้าอย่างมากนับตั้งแต่การยิงดาวเทียมสื่อสารขึ้นสู่อวกาศ รวมทั้งการสร้าง ซีปนาวุธ ก็ล้วนแต่เป็นการกระตุ้นความต้องการทางด้านเทคโนโลยี นอกจากนั้นยังมีการ แปลเพื่อแลกเปลี่ยนด้านเกษตรอุตสาหกรรม และวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ทั้งเคมี ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ ซึ่งมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง การแปลแลกเปลี่ยน ความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์กำลังอยู่ในความนิยม และคอมพิวเตอร์กำลังกลายเป็น เครื่องมือสำคัญของการแปล การพัฒนาการแปลโดยใช้เครื่อง (*Machine Translation*) ก้าวหน้าเป็นอย่างมาก และพจนานุกรมพูดได้ (*Talking Dictionary*) เป็นเครื่องมือสำคัญ อีกชิ้นหนึ่งในการแปล

5. การแปลวรรณกรรม เช่น การแปลข่าว บทความ สารคดี เรื่องสั้น นวนิยาย ละคร บทภาพยนตร์และงานบันเทิงคดีในรูปแบบอื่น ๆ การแปลตำราวิชาการทางวรรณคดี บทวิจารณ์หนังสือหรือบทภาพยนตร์ บทความแนะนำหนังสือที่กำลังเป็นที่ต้องการของ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ

6. การแปลเอกสารการประชุม การสัมมนาระหว่างชาติ ในปัจจุบันนี้มีการประชุม การสัมมนาระหว่างชาติบ่อยครั้ง ซึ่งบางครั้งมีความต้องการการแปลเอกสารที่ใช้ในการประชุม นอกจากนี้ก็มีงานแปลเอกสารผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เพื่อนำเสนอข้อมูลที่พบใหม่

จะเห็นได้ว่างานแปลในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตไปอย่างกว้างขวางและนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น